

ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ВИДІВ СПОРТУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ГРИ В ШАХИ

Поряд з рухливими спортивними іграми є менш рухливі-інтелектуальні ігри. Настільні ігри досить широко поширені та є невід'ємною частиною спортивного життя країни. До них відносяться: шахи, шашки, го, сянци, нарди та інші картярські ігри, такі як бридж, покер. З розумових видів спорту проводяться змагання різних рівнів, переможці в яких отримують високі преміальні винагороди, а учасники виконують спортивні розряди та звання.

Прихильники ігрових видів ототожнюють спорт з фізичною боротьбою команд-суперниць і очевидними результатами у вигляді голів або набраних балів. Для них розумові види спорту, на прикладі шахів, залишаються несерйозною розвагою, позбавленою видовищності. Такий підхід суперечить традиціям і нормам. Популярні види спорту передбачають досягнення значущих результатів і розвиток навичок спортсменів. Ці критерії застосовуються і до шахів. Без тренувань, гравці не зможуть застосовувати теоретичні знання, а емоційна і фізична форма не дозволять витримати турнірні навантаження. Результатами розвитку шахістів стають постійне зростання майстерності, отримання звань відповідно до системи ФІДЕ, збільшення рейтингу Ело і завоювання титулів на змаганнях.

Не менш важливою складовою результатів шахіста, залишаються стратегія і тактика та їх вплив на підсумковий результат, порівняно з іншими видами спорту - командними або індивідуальними.

Ключовою особливістю видів спорту, визнаних міжнародними організаціями, стає рівність шансів суперників в досягненні перемоги. Цей аспект врахований в правилах шахів. Гравцям надані однакові умови і можливості в рамках поєдинку за шахівницею.

Дотримання принципу справедливості контролюється суддями, секундантими і організаторами турнірів. Правила ФІДЕ встановлюють жорсткі вимоги до поведінки шахістів під час партії. Принцип ведення поєдинку виключає можливість досягнення перемоги обманним шляхом з використанням допомоги живих гравців або шахових програм.

Шахи – це і мистецтво, і спорт, і наука. Думка, що спорт ґрунтується тільки на фізичному розвитку — помилкова. Будь-який вид спорту – це поєднання як фізичного, так і інтелектуального розвитку, тренування, самовдосконалення. Ці характеристики можна віднести і до шахів. Як не дивно це звучить, але шахіст повинен володіти хорошою фізичною підготовкою. Адже фізично нерозвинена і слабка людина не зможе проводити тренування, сидячи за дошкою, протягом багатьох годин.

Історія шахів налічує кілька тисячоліть. За цей період інтелектуальна забава еволюціонувала і перетворилася із засобу дозвілля в повноцінний вид спорту. Суперництво на найвищому рівні - доля кількох десятків гросмейстерів, які пройшли навчання і змогли успішно розвинути свої навички.

Вважається, що грав шахи бере свій початок в Індії. Під час імперії Гуптів (гра символізувала військові дії). Вчені, посилаючись на результати археологічних розкопок, прийшли до висновку, що ігри, пов'язані з пересуванням фішок на дошці, існували вже в III - IV тисячоліттях до н.е. У 9 ст. її популярність поширилася і на Захід. З переказів відомо, що в неї грали ще за часів Київської Русі. Звичайно, з плином часу шахи зазнали багатьох вдосконалень, що зробили їх такими, якими вони є сьогодні. Перша сучасна шахівниця (світлі і темні квадрати) була зроблена в Європі у 1090 році.

20 липня 1924 року засновано Міжнародну шахову федерацію. Щорічно, 20 липня, за рішенням Всесвітньої шахової федерації ФІДЕ (FIDE) - World Chess Federation у всьому світі, починаючи з 1966 року, відзначають Міжнародний день шахів.

З початку 1930-х років важливу роль у розвитку шахів зіграла радянська школа. В шахи вчили грати з дитячих років не тільки в шахових секціях, але і в звичайних школах. У світових шахових рейтингах радянські шахісти вважалися найсильнішими гравця. У всьому світі в шахи грає велика кількість населення планети, що говорить про значущість та популярність гри, як виду спорту. З шахами тісно пов'язана і 90-річна історія головної спортивної арени країни - НСК «Олімпійський». У 2013 році на I-й міжнародному шаховому турнірі Sberbank Open приймали участь такі світові зірки, як гросмейстер Сергій Карякін (Росія)-чинний чемпіон світу з швидких шахів, Веселін Топалов (Болгарія) – шостий чемпіон світу за версією ФІДЕ, гросмейстер Петер Лeko (Угорщина), а також заслужений майстер спорту СРСР Анатолій Карпов – дванадцятий чемпіон світу з шахів, міжнародний гросмейстер. Варто також згадати видатних українських шахістів з Києва Федора Богатирчука, автора першого підручника із шахів, виданого у 1926 році українською мовою, чемпіона України 1937-го, чемпіона СРСР 1927 року, учасника великих міжнародних турнірів, знаного лікаря-рентгенолога, політичного і громадського діяча та Юхима Боголюбова з Вінниччини – розробника системи гри в ферзевому гамбіті, варіантів у королівському гамбіті та французькому захисті.

За відомостями ФІДЕ та матеріалами рейтинг-лист на 1 січня 2017 року, Федерація шахів України на офіційному сайті повідомляє, що українські шахісти входять у сотню найкращих майстрів світу. Очолює даний список чемпіон світу Магнус Карлсен (Норвегія).

Найвище місце серед шахістів України посідає Павло Ельянов. У світову сотню найкращих шахістів також входять 7 шахістів України: П. Ельянов, В. Іванчук, Р. Пономарьов, Ю. Криворучко, А. Коробов, О. Арещенко, О. Моїсенко. Серед представників України жіночої статі, які увійшли до сотні найсильніших шахісток світу: А. Музичук, М. Музичук, Н. Жукова, А. Ушеніна, І. Гапоненко та Т. Василевич. Серед ста найсильніших юнаків українці: Володимир Ветошко, Євген Штембуляк, Павло Воронцов, Кирило Шевченко, а серед найсильніших дівчат українки: Юлія Осьмак, Олена Мартинкова та Марія Бердник.

Японські вчені також довели, що інтенсивна гра у шахи на 80% зменшує ризик захворювання Альцгеймера і взагалі призупиняє старіння мозку. Тож грати потрібно, і чим раніше розпочинати, тим краще. Оптимальний вік для знайомства з шахами 5-6 років. А взагалі ніяких вікових обмежень немає.

Спортивна майстерність може не вимагати саме фізичної підготовленості для шахістів, але це, безумовно, допомагає їм під час гри. Мозкова атака виснажує організм швидше, ніж фізична. Тому у шахістів виникає необхідність у фізичній підготовці. Підготовка до шахового турніру відбувається, як і в будь-якому іншому спорті. Систематичні важкі тренування – ось запорука перемоги. Психологічна підготовка, поряд з фізичною і розумовою є важливою складовою успіху. Здатність шахістів зберігати концентрацію по ходу довгих партій і турнірів – результат старанних тренувань. Не менш важливим аспектом стає психологія гравців. Взаємне суперництво вимагає від гросмейстерів витримки і здатності приймати правильні рішення при нестачі часу.

Враховуючи те, що наприкінці ХХ століття інтелектуальні види спорту впроваджуються в систему шкільної освіти В. В. Князева (2000) розробила структуру та зміст навчальної дисципліни з шахів для загальноосвітніх шкіл, а А. І. Кичкіна (2005) за рахунок гри в шашки сприяла розвитку творчості та уяви у школярів. Також необхідно звернути увагу на працю Н. Г. Долбишевої (2016), яка вперше розкрила методичні основи багаторічного процесу підготовки в інтелектуальних видах спорту, що дало змогу

розглянути їх з урахуванням спільних особливостей навчально-тренувального процесу та змагальної діяльності.

Аналізуючи історію та перспективи розвитку шахів, як інтелектуальних видів спорту, можна зробити наступні висновки, що будь-який вид спорту – це поєднання як фізичного, так і інтелектуального розвитку, тренування та самовдосконалення.

Визнання шахів видом спорту, з боку МОК і національних спортивних організацій, дозволяє розраховувати на зростання інтересу до цієї дисципліни. Протистояння кращих гравців світу володіють не менш комерційним потенціалом, ніж чемпіонати світу з футболу або хокею. Цю тезу підтвердив недавній онлайн-турнір, організований чемпіоном світу Магнусом Карлсеном. Шахи зайняли своє місце в спортивному світі і поступово залучають все більшу аудиторію з різних країн.

Інтелектуальні види спорту стають все більш і більш популярними серед молоді, то цілком можливо, що вже найближчим часом ми з вами станемо свідками нового етапу розвитку World Mind Sport Games.